

ȘTEFAN ANDREICA¹, ROMÂNIA

Sărbătorile populare și momentele începutului de primăvară în Vișeu de Sus, Maramureș

Ziua cucului

Vișeuani consideră cucul cea mai leneșă pasăre, din cauză că el nu-și clocește ouăle.

Blagoveștenia mai este numită *Zâua în care sa d'ezleagă glasul cucului*. Se consideră că el cântă începând cu ziua de Buna Vestire, această zi fiind numită în Vișeu de Sus și *Zâua în care sa d'ezleagă limba cucului* sau *Zâua cucului*. Se crede că cucul cântă până în ziua de *Onofrie batrân*, după care zânele îi iau glasul². Sf. Onufrie este pomenit în calendarul ortodox de azi la 12 iunie, iar în cel vechi la 25 iunie. Din această cauză, în prezent, există credința că cucul cântă până la Sânzienne, 24 iunie. Se mai crede că după această zi el zboară la munte și se preface în uliu³, apoi în vultur⁴. Cucul e uliu aflat în primul an de viață. El nu poate prinde păsări și de aceea mânâncă numai ouăle altora. Cu acestea își face glasul și cântă. În al doilea an, cucul devine uliu adevărat⁵, iar după o sută de ani devine vultur. De aceea, în trecut, vulturii erau numiți și cucii bătrâni (*cuți batrâni*)⁶.

Legende despre cuc

O legendă ne spune că au fost odată doi frați, Ștefan și Cucu. Cucu s-a pierdut în pădure, iar celălalt, Ștefan, îl tot strigă: Cucu, Cucu! Astfel, cucul nu e Cucu, ci Ștefan. El nu-și strigă numele lui, ci pe al fratelui său, Cucu.⁷

Într-o variantă a legendei, pe fratele Cucului îl cheamă Ion.⁸

Într-o altă legendă, cucul este frate cu cucuveaua. După ce s-au certat, el a plecat la munte, iar ea a rămas la șes. De aceea, el își strigă numele ziua, iar ea și-l strigă noaptea.⁹

¹ Asociația Râului Vaser, Vișeu de Sus.

² Șimon Nița, 85 de ani, Vișeu de Sus, 2015.

³ Am întâlnit oameni din Vișeu de Sus care mai cred și azi că cucul se transformă în uliu.

⁴ Vlașin Petru, 69 de ani, Vișeu de Sus, 2016.

⁵ Șimon Vasile, 51 de ani, Vișeu de Sus, 2016.

⁶ Vlașin Petru, 69 de ani, Vișeu de Sus, 2016.

⁷ Andreica Ileana, 74 de ani, Vișeu de Sus, 2018; Vlașin Petru, 69 de ani, Vișeu de Sus, 2016.

⁸ Andreica Gheorghe, 56 de ani, Vișeu de Sus, 2016.

⁹ Vlașin Petru, 70 de ani, Vișeu de Sus, 2017.

Cântece/declamări legate de cuc

*„Cîntă, cuculețule,
Sara, diminețile,
Numa-n dimineața mea
Taci, cucule, nu cânta,
Că pînă-am fost la parinți
Ți-am dat voie să-mi mai cînți
De când m-am înstrăinat
M-am saturat de cântat
Padure dragă padure,
Netaiată, de sacure
De s-ar face drum prin tine,
Să vie maica la mine,
Chiar nimic să nu-mi aducă,
Numai doru să mi-l ducă.
Chiar nimic să nu-mi deie,
Numai doru să mi-l ieie.”*

(Piesă auzită de către Iuscu Maria din Vișeu de Sus, elevă în clasa a X-a la liceul din aceeași localitate, de la Tomoiagă Măriuța, 28 de ani, Vișeu de Sus, 1967, și scrisă într-un caiet de folclor, *op. cit.*, fără pagini numerotate.)

*„Du-te, cuc, la noi la șură
Și te-așază sus pe ușă
Și cântă frumos și bine
S-asculte maica la tine
Să-i treacă de dor de mine
S-asculte la glasul tău
Să-i treacă de dorul meu.”
(Idem)*

*„Mai întâi așa-i frumos,
Să lăudăm pe Cristos,
Cred că fiecare-ar vrea,
Să trăiască partea sa.
Mai întâi de-a scrie-o carte,
Îți doresc tot sănătate [...]
Măi, cucule, supărat
Du-te, unde te-am mânat,
La mândruța în alt sat
Și te dă și cântă odat.*

*Iar de[-]i fi cumva-ntrebat
De al cui dor ești mânat
Spui că din îndepărtare,
De la mândru care moare,
De dorul tău, mândră floare,
Și să-i spui și despre mine
Că-n prezent mă aflu bine,
Dar nu știu de dumneata,
Cum o duci cu dragostea.
De-o duci bine, de-o duci rău,
Spune-mi, ca să știu și eu.”*

(Scrisoarea unui fecior către mândra lui, culeasă de către Roșu Constantin din Vișeu de Sus, elev în clasa a IX-a la liceul din aceeași localitate, [1967] și scrisă într-un caiet de folclor, *op. cit.*, fără pagini numerotate; informator necunoscut.)

*„Cucule, pasăre mândră,
Zboară-n pădure și cântă,
Pe cine am eu mânie
Blastă-mă[-]l strein să fie.
Pe cine-i am năcaz,
Blastă-mă[-]l strein rămas.”*

(Cântec cules de către Bersan Vasile din Vișeu de Sus, elev în clasa a IX-a la liceul din aceeași localitate, [1967] și scris într-un caiet de folclor, *op. cit.*, fără pagini numerotate; informator necunoscut.)

*„Duce-m-aș în deal cu cucu
Unde-i plată și nu-i lucru
Fără numa paharucu.”*

[Piesă culeasă de către Pătrăuș Viorica din Vișeu de Sus, elevă în clasa a IX-a la liceul din aceeași localitate, [1967], de la Pătrăuș Ilișca, 40 de ani, Vișeu de Mijloc (orașul Vișeu de Sus) și scrisă într-un caiet de folclor, *op. cit.*, fără pagini numerotate.]

*„Măi, cucuț, cucuțule,
Tu pe unde ți-ai cucit,
Pa toți dragi i-ai despărțit,
M-ai despărțit și pa mine
Cu cine-aș fi trăit bine.”
(Idem)*

*„Cucule, de ce nu cânti
Ori n-ai frunză să mănânci,
Am frunză, da n-oi mânca
N-am pa sama cui cânta.”*

[Piesă culeasă de către Pătrăuș Viorica din Vișeu de Sus, elevă în clasa a IX-a la liceul din aceeași localitate, [1967], de la Pătrăuș Grigore, 43 de ani, Vișeu de Mijloc (orașul Vișeu de Sus) și scrisă într-un caiet de folclor, *op. cit.*, fără pagini numerotate.]

*„Cui îi cântă cucu vara,¹⁰
Supărat îi toată vara.
Mie sara mi-o cântat,
Toată vara-s cu banat.”
(Idem)*

*„Du-mă, Doamne-n deal cu cucii,
La preluca, cu bulbucii,
C-acolo-i mândra cu juncii.
Du-mă, Doamne-n deal cu teii,
C-acolo-i mândra cu mieii.”
(Idem)*

*„Câte păsări îs în codru
Toate mi-o cântat la modru
Numa ține-te de cuci
Toți îți cântă să te duci.”
(Idem)*

*„Obosit de muncă grea,
Într-o noapte toți dormea.
Trag cufarul de sub pat
Și de scris m-am apucat.
Obosit de multe gânduri,
Eu încep aceste rânduri
Și încep așa a scrie.
Vei ști draga mea soție [...]
Vine timpul plugului
Și cântatul cucului.
Cucu-n codru va cânta,
Femeile vor ara,
Prinde vacile la jug,*

¹⁰

Probabil sara în loc de „vara”.

*Singură te dau¹¹ la plug
Și arați și semănați
Pe mine nu mă așteptați [...]*”

(Scrisoarea unui soț către soția lui, culeasă de către Zavaschi Gheorghe din Vișeu de Sus, elev în clasa a X-a la liceul din aceeași localitate, [1967] și scrisă într-un caiet de folclor, *op. cit.*, fără pagini numerotate; elevul a notat piesa sub titlul „*Compuneri*”, fiind o posibilă creație de-a sa.)

*„Cînt-o mierlă și un cuc
Vine-mi vremea să mă duc
La târguț la Câmpu-Lung
Să cumpăr un cal pe porumb
Să pun pa el praf și plumb [...]*”

(Cântec cules de către Vlașin Șt. Gheorghe din Vișeu de Sus, elev la liceul din aceeași localitate, [1967] și scrisă într-un caiet de folclor, *op. cit.*, fără pagini numerotate.)

*„Sus pe casă la (~~mândru~~) bradu¹²
Cântă cucu și mierla
Cucu gros, mierla subțire
Cântă a noastră despărțire [...]*”
(*Idem*)

*„Cucule, cu pană sură,
Hai, să facem legătură.
Legătură-n primărie,
Să-mi cânti cuce numai mie.”*

(Piesă culeasă de către Iusco Măricuța din Vișeu de Sus, elevă în clasa a IX-a la liceul din aceeași localitate, [1967] și scrisă într-un caiet de folclor, *op. cit.*, fără pagini numerotate.)

*„Cucule, pasăre blândă,
Du[-]te-n pădure și cântă
Pe cine-i avea mânia
Blastă-mă-l, strein să sie,
Dar nu-l blăstăma cu foc,
Fără să n-aibă noroc,
Dar nu-l blăstăma cu pară,
Fără să n-aibă ticneală.”*
(*Idem*)

¹¹ Probabil *Singură te dau la plug*.

¹² Probabil *Sus pe casă la mândra*.

*„Supărat ca mine nu-i
Numa puiu cucului
Când îl lasă mama lui,
Sus în vârful muntelui.”
(Idem)¹³*

*Cântă cucu' şî mnerla,
Amândoi alătura,
Tačí, cucule, nu cânta,
Că nu te pot asculta.
Pân-am avut doi parinţi,
Nu te-am oprit să nu cânti,
De-amu am numa' unu',
Nu-mni mai plăcă cântecu'.*

(Cântec; Chiş Gasie, 77 de ani, Vişeu de Sus, 2016)

*Cântă cucu' pa fântână,
Ieu mai am o saptamână,
Cântă cucu' pa galeată,
Saptamâna mni sa gată.*

(Înainte de plecarea în armată; Vlaşin Petru, 69 de ani, Vişeu de Sus, 2016)

*Cucule, pasare mândră,
Du-te-n padure şî cântă,
Pa căne-oi ave' mănîe
Blastă-mă-l, sângur să sie,
Cum m-ai blastamat pa mişe,
De-am ramas sângur pa lume.*

(Cântec; Andreica Ileana, 72 de ani, Vişeu de Sus, 2016)

*Haia, haia, pui d'e cuc,
Ieu te leagăn şî ma duc
Şî te-oi puşe-n pêne buşe
Şî te-oi napustî la lume.*

¹³ Elevii amintiţi mai sus nu au scris în dialect culegerile lor. Cu toate acestea, pe alocuri, apare particula *a*, specifică Vişeuului: „*parinţi*” (părinţi), „*pa*” (pe) etc. Noi le-am transcris asemenea. Însă am transcris celelalte piese în dialect, aşa cum le-am auzit.

*Haia, haia, pui d'e pște,
Ieu t'e leagăn și tu-i crește
Și tu-i crește marișor,
Pân că 'i si fečior.*

(Cântec de leagăn; Andreica Ileana, 72 de ani, Vișeu de Sus, 2016)

*Cucule, cucule,
Că-ți strâgî numele?
(Spui când auzi cucul cântând.)*

*Cucule, pțicaț-ar limba,
Cum m-ai d'espărțat d'e mândra,
Cucule, pțicaț-ar clonțu',
Cum m-ai d'espărțat de Onțu.¹⁴*

(Andreica Ileana, 72 de ani, Vișeu de Sus, 2016)

*Cui 'i cântă cucu' sara,
Nacajât 'i tătă vara,
Cui 'i cântă dimițiața.
Bine-i mer'e tătă viața.*

*Pân Maramurășu' batrân,
Cu drag aș vre' să mai zin,
S-aud cucu' cântân'
Și păsările câriptîn'.*

*Cucule, dîi că nu cânți,
Ori n-ai frunză să mânâncî?*

*Cucule, cu pană niagră,
Că-ai mâncat frunza d'in crangă?*

*Cucule, cu pană sură,
Hai, să facăm legatură.*

*Cucule, pasăre blândă,
Du-te-n padure și cântă.
Cântă cucu-n coastă,*

¹⁴

Onțu a fost o fată de neamț, ce a locuit prin anii 1960 în gura văii Scradei.

Vai d'e lumea noastră.

Când îl auzi prima dată, trebuie să ai bani la tine, ca să ai tot anul. Cucul trebuie plătit, aruncând o monedă sau o bancnotă înspre el, în pădure sau într-un tufiș, spunând:

*Bași, cucule, bași,
Țâie frunza și iarba,
Măie bași tăta vara, (Variantă: Măie bași cu feld'era.)
Țâie frunza și codru',
Măie bași pa tăt anu'. (Variantă: Măie bași cu tîbăru').*

De aceea, vișeuaniii poartă bani la ei la începutul primăverii, inclusiv la munca câmpului.

12.2.1.3 Vorbe, îndrugări (ziceri) despre cuc:

Pacat că-i cântă cucu'.
Dă în stânga și-n dreapta ca puiu' d'e cuc. (Se zbate ca să se descurce.)
Cât 'i cucu'. (Niciodată.)
Când a cânta cucu'. (La primăvară; într-un timp îndepărtat.)
Vai, cântă cucu-n coastă. (Când ceva e târziu.)
De nu-ți cântă cucu', 'i bai.
Nu ți-am auzat glasul, ca la cuc.
Sângur, cuc.
Mint'enaș ne cântă cucu'. Om vid'ă' cum a cânta! (Imediat, vom vedea dacă va fi bine sau rău.)
Ne-a cânta cucu' și noauă'' (Speranță.)
Numa' cucu' îl mai scoate. (Numai dracul, naiba îl va mai salvează.)
Cântă cucu' la voi? (A venit primăvara în zona voastră?)
Zină toamna, iarna. Îi mult până cântă cucu'.
Unde cântă cucu'. (În zonă liniștită.)
Dacă-l prind, nu mai ved'e cucu' și soarele. (Amenințare.)
Îți dau una d'e-ți cântă cucu'. (Amenințare.)
Ț-oi da una, d'e nu-i mai auzi cucu' cântân'. (Amenințare.)
Nu mai cântă cucu'. (Nu mai merge treaba sau nu mai funcționează ceva.)
Vai, n-ai auzi cucu'! (Când dorești moartea cuiva.)
Altfel cântă cucu'. (S-a îmbunătățit situația.)
Să zie primavara, s-auzăm cucu'.
Bată-t'e cucu', să te bată. (Mirare.)

Credințe și superstiții legate de cuc

Primăvara, prima dată trebuie să auzi cucul, nu pupăza, pentru că ea e spurcată. Dacă pupăza zboară deasupra vreunui om și îl găinățează, se consideră că îl spurcă, iar omului respectiv îi va merge rău. Dacă o auzi cântând înaintea cucului, în anul acela vei fi necăjit.¹⁵

Dacă nu ai bani în buzunar când auzi cucul prima dată, nu vei avea bani întregul an.

Dacă auzi dimineață cucul cântând pentru prima dată, vei avea noroc tot anul, iar dacă îl auzi seara, vei fi supărat tot anul.

Dacă îl auzi din față este semn bun, iar din spate este semn rău. Dacă îl auzi din dreapta este de bine, iar din stânga este de rău.

Trebuie să nu fii flămând când auzi cucul prima dată, căci așa vei fi toată vara.

Creanga pe care cântă cucul este norocoasă, pentru că aduce bani. Dacă *mâni* (îndemni la mers) cu ea vaca la târg, vei avea noroc la vânzare.

Dacă creanga pe care cântă cucul este verde, atunci e de bine, iar dacă-i uscată, e de rău.

Dacă cucul încetează să mai cânte înainte de Sânziene, atunci vara va fi secetoasă.

Cucul prezicător al căsătoriei și al morții

Când aud cucul, unii tineri îl întreabă despre căsătorie, iar unii bătrâni îl întreabă despre moarte. După întrebare, dacă cucul le răspunde, atunci ei cred că numărul cântărilor

Tineri din Vișeu de Sus; foto: Felician SĂTEANU

¹⁵

Vlașin Petru, 69 de ani, Vișeu de Sus, 2016.

corespunde anilor pe care-i vor mai avea până la căsătorie sau la moarte:

Cucule, cucule, câți ani mîi-i da până m-oi însura?
Cucule, cucule, câți ani mîi-i da până m-oi marita?
Cucule, cucule, câți ani mîi-i da până 'oi muri?

Denumiri de plante legate de cuc

Pe pajiști, odată cu dezlegarea limbii cucului, crește o floare albastră-violacee, numită *puța cucului* (*Anacamptis morio*).

Curețiu (varza) *cucului* sau *macriču* -trifoi (măcrișul-trifoi, *Oxalis acetosella*) este o plantă acrișoară din păduri, pe care copiii o consumă în stare proaspătă.

Pțita (pâinea) *cucului* (nalba mare, *Althaea officinalis*) este o plantă ce crește în flora spontană pe lângă drumuri, garduri, pereți, ale cărei semințe rotunde și plate sunt mâncate de către copii.

Porecle

Cucu, Cucoaie

Diverse

Pentru a-i face atenți pe copiii mici, li se spune *cucu, cucu*.

Copilul mic *stă cuc* atunci când începe să stea singur în picioare.

Cucul, barometru al portului hainelor

Demult, când auzeau cucul, bărbații lăseau sumanul și căciula, luând înapoi clopul și pieptarul, lăsate la Sâmedrul bătrân (8 noiembrie). Alții le luau după prima brumă. De asemenea, ei purtau izmenele până când auzeau cucul cântând.

Când tună întâi în an

În anii buni, tunetele și fulgerele se produc între Buna Vestire și Sf. Dumitru. Se crede că atunci *când tună întâi în an* (se consideră începutul anului egal cu începutul primăverii), se deschide cerul. Se zic rugăciunile „Tatăl Nostru” și „Născătoare”, după care se adaugă:

Să am noroc la familie!

Să am noroc să cumpăr...! (Ce ți-ai propus să achiziționezi: o vacă, un teren etc.)

Să am noroc ca să-mă învăță copțilu' bine!

Să am noroc la c-o-i gândi cu gându'!

Alții spun:

Capu' m'neu d'e p'iatră,

Nu ma doaie nicădată sau:

Capu' m'neu d'e p'iatră,

Nu sa spargă nicădată.

În același timp, ei își lovesc ușor capul cu o piatră rotundă, albă¹⁶, de trei ori, crezând astfel că nu îi va dura capul în anul respectiv. Mai există credința că în anul respectiv ei vor fi feriți de lovituri și de căzături.

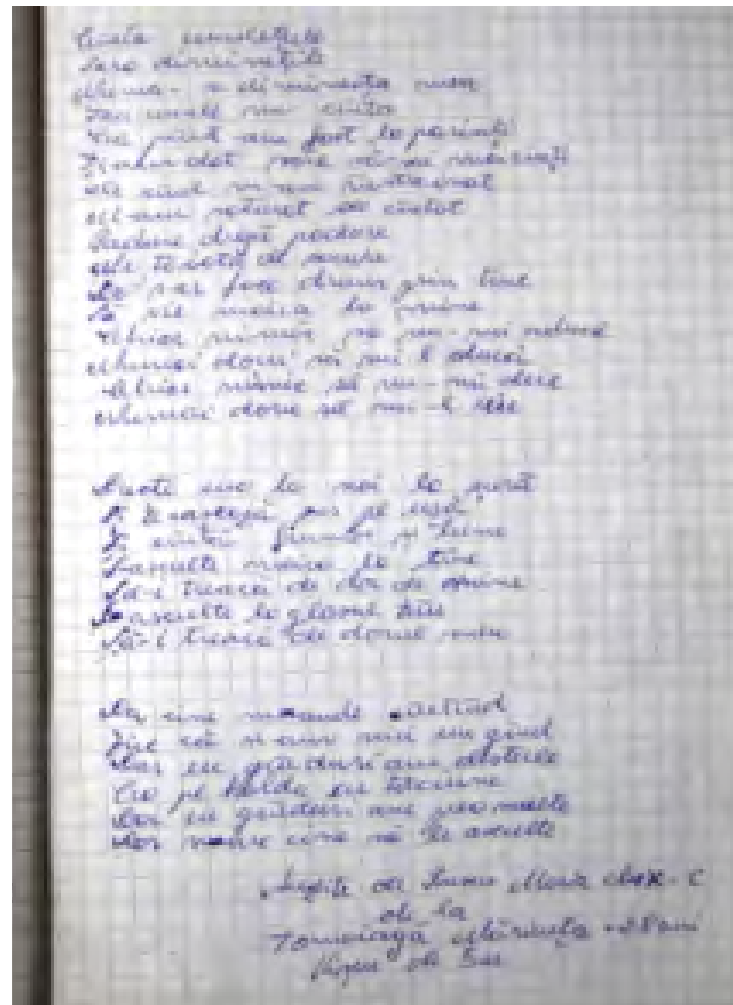
S-a constatat că de unde vine prima ploaie cu tunete și fulgere din an, de acolo va veni pe tot parcul verii.

¹⁶

Piatra albă are duritate mare.

Facsimil: Caietul de folclor al elevei Iuscu Maria din Vișeu de Sus, Maramureș, 1967.

Facsimil: Caietul de folclor al elevei Iuscu Maria din Vișeu de Sus, Maramureș, 1967.